

**ERZURUM SİYASİ ORTAMINDAKİ DEĞİŞMELER
VE TÜRKİYE
(1983-2002 DÖNEMİ)**

Fatma GEÇİKLİ*

***Changes In Political Medium Of Erzurum And Turkey
(1983-2002 Era)***

In this study, the general elections of representatives held between 1983 and 2002 were evaluated taking the data of SIS (The State Institute of Statistics) into account.

The changes in political medium of Erzurum between the years 1983 and 2002 were compared with those of Turkey in general, and the position of the voter's preferences was tried to be determined by giving the situation of the parties, the percentage of the votes they received, and the number of representative candidates elected.

In order to carry out this survey, the results of the last six general elections of representatives (1983-1987-1991-1995-1999 and 2002) were studied.

---

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Key words: Political medium, elections, Erzurum.

.....

Giriş:

Siyasal ortama etki eden en önemli unsur, siyasal kültür kavramıdır. Siyasal kültür, sosyo-politik yaşamın çok önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Siyasi ortam ve ideolojide belirleyici rol oynamaktadır.

Bir ülkenin siyasal ideolojisi o ülkenin vatandaşları arasında kabul gören uygun bir siyasal kültür tarafından desteklenmelidir. Böyle olmadığı durumlarda yönetenlerin mümkün olduğunca çabuk bir şekilde destekleyici bir siyasal kültür üretmesi ve bireyler arasında yayması gerekmektedir. Aksi takdirde mevcut düzenin yıkılması ve insanların sahip olduğu siyasal kültür tarafından desteklenen yeni düzenin kurulması kaçınılmazdır. (Çeçen, 1984: 73). Türkiye böyle bir siyasal ideolojiyi tam olarak oluşturamadığı veya siyasi çevrelerde sadece sözde oluşturup, uygulamaya geçiremediği için aralıklarla siyasi istikrarsızlıklar yaşamıştır. Bu istikrarsızlıklar günümüze kadar bir düzen değişikliğine yol açmamış ama siyasetin radikalleşmesine sebep olmuştur.

Narlık ve Dirlik (1996), 1987 ve 1995 seçim sonuçları analizinde, siyasal tutum ve davranışları sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel gelişmişlik düzeyi ile ilişkilendirerek şu değerlendirmeyi yapmaktadırlar. Merkezdeki partileri, ülkenin sosyal-siyasal ve ekonomik sorunlarına çözüm olarak görmeyen ve hızla kalabalıklaşan bir seçmen kitlesi, siyasal

tavrını sandık başına gitmeyerek, geçersiz oy kullanarak ya da rejimle köklü bir değişim yaratacağına inandığı partilere (radikal) oy vererek gösteriyor ve Türkiye doğudan batıya hızla radikalleşiyor. (Uztağ, 1999: 71). 1983-2002 yılları arasındaki seçim verileri değerlendirildiği zaman bu tespitlerin doğru olduğu görülmektedir.

Gelir dağılımının 400\$ ile 40.000\$ arasında olduğu bir ülkede merkezi otoritenin kaybolup, radikalleşmenin başladığı görülür. Merkez, iki uç arasında dengeyi sağlayamadığı ve her iki uçtaki seçmeninden vazgeçemediği için söylemlerinde güvenilirliğini kaybetmiştir. Ekonomik çalkantılardan bunalan halk siyasal ideolojiyi bir kenara bırakarak süratli kalkınma ve refah içinde yaşama motivasyonu ile oy vermiş, radikal partilerde hem bu durumun hem de seçim sistemlerinin etkisiyle ön plana çıkmıştır.

Türkiye’de tek partili siyasal sisteme geçiş sonrası yapılan milletvekili genel seçimleri birkaç dönem dışında istikrarlı bir tablo sergilememiştir. Demokrat Parti, Adalet Partisi, Anavatan Partisi ve Adalet ve Kalkınma Partisi’nin yaşanan sosyo-ekonomik ve siyasal sıkıntılar sonrasında genellikle bilinen tepkiler sonucu tek başına iktidar oldukları dönemler dışında, siyasal bütünleşme sağlayamamıştır. Bu dönemlerde bu bütünleşmeyi de tam bir siyasal kültür ürünü olarak görmek mümkün değildir. Çünkü bu bütünleşmeleri hazırlayan etmenler kültürel bir bütünleşmenin sonucu değildir. Siyasal davranışı etkileyen ve belirleyen en önemli olaylar; uzun süreli ve baş edilemeyen krizler,

yolsuzluklar ve terör olaylarıdır. Sorunlara çözüm getirmek yerine popülist politikalar takip edilmiştir. Siyasi yapıyı belirleyen temel etmenler siyasal olmaktan çok sosyo-ekonomik olmuştur.

Sosyo-ekonomik duruma ilaveten halkın duygusal yapısını da etkili bir şekilde kullanan partiler ön plana çıkmıştır. Türkiye'nin mikro kozmosu olan Erzurum'da da aynı durumlar gözlenmektedir. Bu bağlamda seçmen tercihlerinin Erzurum açısından nerede yoğunlaştığı D.İ.E (Devlet İstatistik Enstitüsü) verileri ışığında Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

06.11.1983 Milletvekili Genel Seçimleri

06.11.1983 seçimleri, bir süre ara verilmiş demokratik yaşama yeniden geçiş özelliğini taşıyan ilk seçim olması açısından oldukça önemlidir. 12 Eylül ihtilali ile kapatılan siyasi partilerin yerine yeni kurulan Anavatan Partisi (ANAP), Halkçı Parti (HP) ve Milliyetçi Demokrasi partisi (MDP) 6 Kasım 1983 genel seçimlerine katılarak ilk kez kamuoyunun önüne çıkmışlardır. 12 Eylül öncesi Demirel hükümetinin Başbakanlık Müşaviri, 24 Ocak kararlarının mimarı ve 12 Eylül döneminin ekonomi bakanı Turgut Özal'ın başkanlığında 1983 yılında kurulan Anavatan Partisi seçim kampanyalarını, 12 Eylül ile sağlanan huzur ve güvenin devamı, orta direğin güçlenmesi ve enflasyonun durdurulması, kent sorununun çözülmesi ve bürokrasinin aza indirilmesi sloganlarıyla yürütmüştür. Medyayı en iyi şekilde kullanan

reklamcı olarak da bilinen Özal başkanlığındaki ANAP Türkiye genelinde yüzde 45.1'e varan 211 milletvekili ile iktidar olmayı başarmıştır. Erzurum'da da aynı başarıyı göstererek 141 bin oy alarak 4 milletvekili kazanmıştır. Necdet Calp'ın başkanlığında sol çizgiyi takip eden Halkçı Parti ise Türkiye genelinde yüzde 30.5 oy oranı ve 117 milletvekili alarak seçimlerden ikinci parti olarak çıkmıştır. HP Erzurum'da toplam 39 bin oy ile 1 milletvekili kazanmıştır. 12 Eylül mimarlarının açıkça desteklediği emekli bir general olan Turgut Sunalp'ın kurduğu Milliyetçi Demokrasi Partisi ise Türkiye genelinde yüzde 23.3 oy oranı ile 71 milletvekili çıkarmıştır. Erzurum'da ise 59 bin oy ile 2 milletvekili kazanmıştır. Türkiye ile Erzurum karşılaştırıldığında Türkiye geneli; ANAP, HP, MDP, Erzurum'da; ANAP, MDP, HP şeklinde partiler sıralanmıştır. Bu duruma baktığımızda Erzurum siyasi ortamının tam olarak Türkiye genelini yansıtmadığını görüyoruz.

29.11.1987 Milletvekili Genel Seçimleri

1987 yılında gerçekleştirilen milletvekili genel seçimlerinde Turgut Özal başkanlığında ANAP, "kavgasız Türkiye'ye sahip çıkın", "çağ atlayan Türkiye", "Türkiye'de bugün nerede olduğunu anlamak nereden geldiğini hatırlamakla mümkündür" gibi sloganlarla seçim kampanyalarını yürütmüş ve Türkiye genelinde yüzde 36.3 oy oranı ile 292 milletvekili ile iktidara ikinci kez sahip olmayı başarmıştır. Erzurum'da 135 bin oy ile 6 milletvekili çıkarmıştır. İkinci sırayı, seçim

kampanyalarında hayat pahalılığı, insan hakları, toplumun ve devletin yeniden yapılanması, sağlık, eğitim, gençlik ve işsizlik sorunlarına ağırlık veren siyasal söylemleriyle Erdal İnönü başkanlığındaki Sosyal Demokrat Halkçı Parti yüzde 24.8 oy oranı ile 99 milletvekili çıkarmıştır. Erzurum'da 15 bin oy alan SHP hiç milletvekili çıkaramamıştır. Üçüncü sırada Doğru Yol Partisi'ni görüyoruz. Yüzde 19.1 oy oranı ile 59 milletvekili Erzurum'da ise 86 bin oy ile 1 milletvekili çıkarabilmiştir. Erzurum ve Türkiye geneli karşılaştırıldığı zaman Erzurum'daki seçimlerin birinci parti açısından Türkiye genelini yansıttığı söylenebilir. Ancak ikinci ve üçüncü sırada yer alan partiler için farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır.

1987 seçimlerinden büyük bir zafer ile çıkan Özal, hükümeti kurmuş ve yaklaşık iki yıl görev yaptıktan sonra 1989 yılında başbakanlıktan ayrılarak Cumhurbaşkanı olmuştur. Akabinde hükümet kurma görevi Yıldırım Akbulut'a verilmiş, Akbulut 19 ay başbakanlık yaptıktan sonra 1991 yılında yapılan ANAP olağan kongresinde parti başkanlığını Mesut Yılmaz'a devretmiştir.

20.10.1991 Milletvekili Genel Seçimleri

Mesut Yılmaz başkanlığındaki ANAP Fransız siyasal reklamcısı Jacques Sequela ile çalışarak, "Türkiye'de gençlerin eğitimi"; "iş sağlanması"; "kadın hakları"; "her vatandaşa güvence sağlanması"; "emeğin değerinin verilmesi", "hızlı gelişmenin devamı için siyasi

istikrar” gibi siyasal sloganlar kullanmıştır. Ancak Türkiye genelinde yüzde 24 oy oranı ve 115 milletvekili ile ikinci sırada yer alırken, Erzurum’da 62 bin oy almış fakat milletvekili çıkaramamıştır. Fransız siyasal reklamcı Sequela ile çalışmak da ANAP’ı kurtaramamış ve ANAP’ın oyları erimeye başlamıştır. Kapatılmış siyasal partiler olan Demokrat Parti (DP) ve Adalet Partisi (AP)’nin devamı niteliğindeki Süleyman Demirel’in genel başkanı olduğu DYP seçmenin karşısına “üniversite gençliği”; “Kadın sorunları ve sendikalar” gibi konularla çıkmıştır. Ülke genelinde yüzde 27 oy oranı ile 178 milletvekili çıkarmış ve birinci sırada yer almıştır. Erzurum’da 94 bin oy ile 2 milletvekili çıkarabilmiştir. Ülke genelinde üçüncü sırayı alan SHP ise yüzde 20.8 oy oranı ile 88 milletvekili çıkarmıştır. Erzurum’da milletvekili çıkaracak kadar oy alamamıştır. Milli Görüş’ün mimarı Necmettin Erbakan başkanlığındaki Refah partisi (RP) yüzde 16.9 oy oranı ve 62 milletvekili ile ülke genelinde dördüncü sıraya yerleşmiştir. Erzurum’da 115 bin oy alarak 5 milletvekili çıkarmıştır. Bülent Ecevit başkanlığındaki Demokratik Sol Parti (DSP) ülke genelinde yüzde 10.8 oy oranı ile 7 milletvekili çıkarmıştır. Türkiye geneli ile Erzurum karşılaştırıldığında farklı bir durum ortaya çıkmıştır.

1991 ve 1995 seçimleri arasında yine siyasi arenada lider değişimleri gözlenmektedir. 1991 seçimlerinde birinci parti olarak çıkan DYP ile SHP bir koalisyon olan VII. Demirel hükümetini kurmuşlar, ancak Cumhurbaşkanı Özal’ın ölümünden sonra 16.05.1999 tarihinde

Demirel'in Cumhurbaşkanı seçilmesiyle Demirel'in yerine DYP genel başkanlığına Tansu Çiller geçmiştir.

24.12.1995 Milletvekili Genel Seçimleri

24.12.1995 seçimlerinde seçmenin karşısına “manevi kalkınma maddi kalkınmanın temeli olacak”; “Türkiye uydu değil lider ülke olacak”; “kaynaklar faize değil yatırımlara akacak”; “herkes inancını yaşamakta özgür olacak”; “ahlaki çözüme duracak”; “savunma sanayimiz dışa bağımlılıktan kurtulacak” siyasi söylemleriyle çıkan Erbakan başkanlığındaki RP yüzde 21.4 oy oranı ile 158 milletvekili, Erzurum’da ise yaklaşık 116 bin oy ile 5 milletvekili çıkarmıştır. Tansu Çiller başkanlığındaki DYP ise “bin yıllık devlet geleneğine sahip asil Türk milletinin bağrından çıkan ilk kadın başbakanım, benimle gurur duyduğunu söyleyen bütün analarla, ablalarla, bacılarla, teyzelerle, halalarla, yengelerle, gelinlerle, kızlarla asıl ben gurur duyuyorum; ayrıca Türkiye’nin Avrupa’yı yakalaması veya Avrupa’ya katılımı gibi siyasal söylemlerle kampanyasını devam ettirmiş ve ülke genelinde yüzde 19.2 oy oranı ile 135 milletvekili çıkararak ikinci sırayı almış, Erzurum’da ise 50 bin oy ile 2 milletvekili çıkarmıştır. BBP ile ittifaka giden ANAP ise; “dünya gençliğinin gerisinde kalmak istemeyen, iyi bir eğitim için kendine münasip bir ülke arayan, şimdi ders verme sırası kendine geldiği için ANAP’a evet diyecek gençler aranıyor; pahalılıktan yanıp tutuşan mutfağına giremeyen, veresiye defteri gün geçtikçe kabaran, pahalıya mal

olanlara karşı çıkmak için ANAP'a evet diyecek ev kadınları aranyor” sloganlarıyla katıldığı seçimden yüzde 19.6 oy oranı ile 7'si BBP'li olmak üzere toplam 139 milletvekili çıkarmıştır. Erzurum'da ise 49 bin oy alarak 1 milletvekili çıkarmıştır. Ayrıca DSP yüzde 14.6 oy oranı ile 76, CHP ise 10.7 oy oranı ile 49 milletvekili çıkarmıştır. Her iki parti de Erzurum'dan milletvekili çıkaracak kadar oy alamamıştır. 1995 seçimlerinde Erzurum seçmeninini tercihi ülke geneli ile bir paralellik göstermektedir.

18.04.1999 Milletvekili Genel Seçimleri

Ekonomik ve siyasal istikrarsızlık, enflasyonun yükselmesi gibi nedenlerle 1999 seçimlerine gidilmiştir. 1999 seçimleri iki partiyi ön plana çıkarmıştır.; birinci sırayı ülke genelinde yüzde 22.2 oy oranı ve 136 milletvekili ile Bülent Ecevit başkanlığındaki DSP alırken, ikinci sırayı yüzde 18 oy oranı ve 129 milletvekili ile Devlet Bahçeli başkanlığındaki MHP aldı. Birinci sıradaki DSP Erzurum'da milletvekili çıkaracak kadar oy alamazken, MHP 88 bin oy ile 3 milletvekili çıkarmıştır. Recai Kutan başkanlığında kurulan, ilk kez seçime giden ve kapatılan Refah Partisi'nin devamı niteliğinde olan Fazilet Partisi (FP) ülke genelinde 15.4 oy oranı ile 111 milletvekili, Erzurum'da ise 95 bin oy ile 3 milletvekili çıkarmıştır. Ülke genelinde 13.2 oy oranı ile 86 milletvekili çıkaran ANAP ve yüzde 12 oy oranı ile 85 milletvekili çıkaran DYP ile merkez sağ partiler birbirini takip etmektedir. ANAP Erzurum'da milletvekili çıkaracak kadar oy alamazken, DYP 56 bin oy ile 2 milletvekili

çıkarmıştır. Erzurum ve Türkiye geneli karşılaştırıldığında partiler açısından yine farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

3.11.2002 Milletvekili Genel Seçimleri

3 Kasım 2002 milletvekili genel seçimleri, Recep Tayip Erdoğan başkanlığındaki Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) başarısı ile sonuçlanmıştır. Yolsuzluk, yoksullaşma, kriz ve çiftçilerin sorunlarını siyasi söylemlerinde dile getiren AKP seçimlerde yüzde 34.43 oy oranı ile 365 milletvekili çıkararak tek başına iktidar oldu. Cumhuriyet tarihinde başbakanı belli olmamasına karşın iktidarı kazanan ilk parti olması da ilgi çekiciydi. 3 Kasım seçimlerine katılmayan Erdoğan, 9 Mart 2003 Siirt'deki milletvekili yenileme seçimlerinde TBMM'ye girebildi. Erdoğan'ın Siirt milletvekili olmasından sonra 58. Hükümeti kuran Abdullah Gül yerini Erdoğan'a bırakmak üzere görevinden ayrıldı. Erdoğan 11 mart'ta 59. Hükümeti kurmakla görevlendirildi.

1999 seçimlerinde parlamento dışında kalan Deniz Baykal başkanlığındaki CHP bu kez yüzde 19.41 oy oranı ile 178 milletvekili çıkardı. CHP; “ya karanlığa ya aydınlığa oy vereceksiniz”, “Ankara'daki çürümüş politikacılar yüzünden Türkiye'nin beli büküldü”, “hepimiz yoksullaştık, işimizi kaybettik”, “emekliler çile kuyrukları oluşturdu”, “dürüst ve onurlu insanlarımız Pazar yerlerinde çürük meyve ve sebze arar hale getirildi”, “bir avuç insanın haramzade saltanatını sürdürebilmesi uğruna içeride ve dışarıda gırtlığımızı kadar borca battık”, “Dünya

tarhinde ilk kez başbakan adayını saklayan bir parti seçmenden oy istiyor” gibi yoksulluk, yolsuzluk, krizler ve aynı zamanda rakip partiye yönelik siyasi söylemleriyle seçim çalışmalarını yürüttü. Diğer partilerin tamamı yüzde 10 barajının altında kaldı. Yüzde 45 oranındaki bir seçmen kitlesi parlamentoda temsil edilemedi..Erzurum genelinde ise birinci parti olarak AKP çıktı, 184 bin oy ile 7 milletvekili çıkardı. CHP 19 bin oy almasına rağmen milletvekili çıkaramadı. Türkiye geneli ile Erzurum karşılaştırıldığında Erzurum’daki seçmen iradesinin tamamen Türkiye genelini yansıttığını söyleyebiliriz.

3 Kasım 2002 tarihinde gerçekleştirilen milletvekili genel seçimleri Cumhuriyet tarihinin en büyük ve en önemli siyasi tasfiyesine sahne olmuş ve 1999 seçimlerinde parlamentoda temsil edilen DSP, MHP, ANAP, DYP ve SP yüzde 10’luk ülke barajını aşamamışlardır.

Bülent Ecevit’in kurduğu DSP, 1987 seçimlerinde barajın altında kalmış, ancak 1991 seçimlerinde yüzde 10.8 oy oranı ile 7, 1995 seçimlerinde yüzde 14.6 oy oranı ile 76 ve 1999 seçimlerinde yüzde 22.2 oy oranı ile 136 milletvekili çıkararak giderek oy oranını artırmıştır. 2002 seçimlerinde yüzde 1.22 oy oranı ile bu seçimlerde en ağır yenilgiye uğrayan parti olmuş ve 6 milyon 900 bin oyunun büyük çoğunluğunu kaybetmiştir.

Devlet Bahçeli başkanlığındaki MHP seçimlerde ağır yenilgi alan ikinci parti olmuştur.. 1991 seçimlerinde Erbakan ile ittifak yaparak parlamentoya giren MHP, 1995’te yüzde 10 barajının altında kalmış ve

1999'daki seçimlerde oy patlaması yaparak yüzde 18 oy oranı ile 129 milletvekili ile ikinci parti olarak çıkmıştır. 2002 seçimlerinde oylarının yüzde 8'e düşmesiyle yine baraja takılmıştır.

1983 ve 1987 yıllarında Turgut Özal ile tek başına iktidar olan ANAP, 19 yıl sonra Mesut Yılmaz ile girdiği bu seçimde parlamento dışında kalmıştır. 1983'te yüzde 45 oy oranı ile 211, 1987'de yüzde 36 oy oranı ile 292, 1991'de yüzde 24 oy oranı ile 115, 1995'de yüzde 19 oy oranı ile 132 ve 1999'da yüzde 13 oy oranı ile 86 milletvekili çıkarmıştı. Yıllar itibariyle ANAP'ın oy kaybettiği açıkça görülmektedir. 2002 seçimlerinde yüzde 5 oy alarak barajın altında kalmasıyla 12 Eylül'de kurulan son parti de parlamento dışında kalmıştı.

Seçimlere DTP ve ATP ile ittifak yaparak giren Tansu Çiller başkanlığındaki DYP barajın 200 oy altında kalmıştır. 1987'de yüzde 19 oy oranı ile 59, 1991'de yüzde 27 oy oranı ile 178, 1995'de yüzde 19 oy oranı ile 135, 1999'da yüzde 12 oy oranı ile 85 milletvekili çıkarmıştır. Demirel döneminin yüzde 27'lik oyun yarısını bile alamamış ve 2002 seçimlerinde baraj altında kalmıştır. Dikkat çekici olan, ilk kez bir ana muhalefet partisi barajı aşamayıp parlamento dışında kalmıştır. Seçim sonuçları ANAP ve DYP gibi iki merkez sağ partinin, Özal ve Demirel dönemlerinde ulaştıkları oy oranının erime noktasına geldiğini göstermektedir.

1991'de Alparslan Türkeş ve Aykut Edibali gibi isimlerle ittifak yaparak meclise giren Milli Görüş'ün mimarı Erbakan 1991'de yüzde

16.9 oy oranı ile 62, 1995'de yüzde 21.4 oy oranı ile 158 milletvekili çıkarmıştır. Erbakan'a siyaset yasağı getirildikten sonra Milli Görüş çizgisinde devam edenler Fazilet Partisi'ni kurmuş ve 1999 seçimlerinde FP adı altında seçime giren Milli Görüş yüzde 15.4 oy oranı ile 111 milletvekili çıkarmıştır. FP'nin de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasından sonra kurulan Saadet Partisi (SP), bu seçimlerde yüzde 2.49 oy oranı ile barajın altında kalmıştır.

2002 seçimlerinde hem merkez sağın hem de merkez solun oyları azalmıştır. 18 Nisan 1999 seçimlerinde merkez solun toplam oyu yüzde 31.2 iken 2002 seçimlerinde bu oran yüzde 21.5 oldu. ANAP ve DYP gibi merkez sağdaki partilerin oyları 1999'da yüzde 25 iken 2002 seçimlerinde iki partinin toplam oyu yüzde 14'e düşmüştür.

2002 seçimlerinin AKP'nin zaferiyle sonuçlanmasının temel nedenleri son derece açıktır. Ardı ardına gelen ekonomik krizler ve bunun halk üzerindeki etkileri, yolsuzlukların giderilememesi ve siyasi arenadaki kirlilikler, yozlaşma gibi daha bir çok neden sayılabilir. Siyaset bilimcilere göre halk sosyal patlamayı sandıkta göstermiştir. AKP'yi iktidar yapan bütün bu nedenlerle oluşan tepkiydi. Sonuçta önceki iktidar ve muhalefet partilerinin tamamı yüzde 10 barajının altında kalmıştı.

İLETİŞİM FAKÜLTESİ DERGİSİ/Erzurum Siyasal Ortamındaki Değişmeler ve Türkiye (1983-2002 Dönemi)

TÜRKİYE GENELİ SİYASİ PARTİLERİN VE BAĞIMSIZLARIN YILLARA GÖRE ALDIĞI OY ORANLARI VE MİLLETVEKİLİ SAYISI

Siyasi Partiler	1983		1987		1991		1995		1999		2002	
	Aldığı Oy ve %	Milletvekilli Sayısı	Aldığı Oy ve %	Milletvekilli Sayısı	Aldığı Oy ve %	Milletvekilli Sayısı	Aldığı Oy ve %	Milletvekilli Sayısı	Aldığı Oy ve %	Milletvekilli Sayısı	Aldığı Oy ve %	Milletvekilli Sayısı
Anavatan Partisi	7.833.148 %45,1	211	8.704.335 %36,5	292	5.862.623 %24	115	5.527.288 %19,6	132	4.122.929 %13,2	86	1.610,2 07	-
Cumhuriyet Halk Partisi	-	-	-	-	-	-	3.011,076 %10,7	49	2.716,094 %8,7	-	6.114,8 43	177
Demokratik Sol Parti	-	-	2.044,576 %8,5	-	2.624,301 %10,8	7	4.118,025 %14,6	76	6.919,676 %22,2	136	335,609 %1,22	-
Doğru Yol Partisi	-	-	4.387,082 %19,1	59	6.600,726 %27	178	5.396,009 %19,2	135	3.745,417 %12	85	3.094,9 09	-
Refah Partisi	-	-	-	-	4.121,355 %16,9	62	6.012,450 %21,4	138	-	-	-	-
Fazilet Partisi	-	-	-	-	-	-	-	-	4.865,581 %15,4	111	-	-
Milliyetçi Demokrasi Partisi	4.036,970 %23,3	71	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Milliyetçi Hareket Partisi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Halkçı Parti	5.285,804 %30,5	117	-	-	-	-	2.301,343 %8,2	-	5.606,583 %18	129	2.622,8 08	-
Sosyal Demokrat Halkçı Parti	-	-	5.931,000 %24,8	99	5.066,571 %20,8	88	-	-	-	-	-	-
Adalet ve Kalkınma Partisi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bağmsızlar	-	-	-	-	-	-	-	-	270,265 %0,9	3	10.848, 704	365
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34.443 %11,251	9

İLETİŞİM FAKÜLTESİ DERGİSİ/Erzurum Siyasi Ortamındaki Değişmeler ve Türkiye
(1983-2002 Dönemi)

ERZURUM GENELİ SİYASİ PARTİLERİN VE BAĞIMSIZLARIN YILLARA GÖRE ALDIĞI OY ORANLARI VE
MİLLETVEKİLİ SAYISI

Siyasi Partiler	1983		1987		1991		1995		1999		2002	
	Alınan Oy ve %	Milletvekili Sayısı	Aldığı Oy ve %	Milletvekili Sayısı	Alınan Oy ve %	Milletvekili Sayısı	Aldığı Oy ve %	Milletvekili Sayısı	Aldığı Oy ve %	Milletvekili Sayısı	Alınan Oy ve %	Milletvekili Sayısı
Anavatan Partisi	141.644 % 28,8	4	135.219 % 40,9	6	62.315 % 19,9	-	49.571 % 15,2	1	25.350 % 7,5	-	-	-
Cumhuriyet Halk Partisi	-	-	-	-	-	-	14.794 % 4,5	-	15.978 % 4,7	-	19.495 % 5,76	-
Demokratik Sol Parti	-	-	15.581 % 4,7	-	10.556 % 3,4	-	9.544 % 2,9	-	15.881 % 4,7	-	-	-
Doğru Yol Partisi	-	-	86.132 % 26,1	1	94.295 % 30,2	2	50.606 % 15,5	2	56.223 % 18,6	2	21.233	-
Refah Partisi	-	-	32.367 % 9,8	-	115.794 % 37	5	125.882 % 38,7	5	-	-	-	-
Fazilet Partisi	-	-	-	-	-	-	-	-	95.610 % 28,3	3	-	-
Milliyetçi Demokrasi Partisi	59.244 % 24,6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Milliyetçi Hareket Partisi	-	-	-	-	-	-	-	-	45.408 % 14	3	36.591	-
Halkçı Parti	39.912 % 16,6	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sosyal Demokrat Halkçı Parti	-	-	31.384 % 9,5	-	28.026 % 9	-	-	-	-	-	-	-
Adalet ve Kalkınma Partisi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	184.870 % 54,65	7
Bağımsızlar	-	-	-	-	-	-	-	-	4.166 % 1,3	-	-	-

Sonuç:

Türkiye'nin 1950'de çok partili sisteme geçişinden bu yana hem Türkiye genelinde hem de Erzurum'da sağ eğilimli partilerin ön plana çıktıkları, çoğu zaman tek başına veya koalisyon halinde iktidar oldukları görülmektedir. 1970'li yıllara kadar dünyada sol düşüncenin daha devletçi bir tutum takınması, komünizm ve sosyalizmle bağdaştırılması, özel teşebbüsün yeterince desteklenmemesi genelde muhafazakar olan Türk insanını da etkilemiştir. Diğer taraftan sol'un siyasal iletişimi iyi kullanamaması sade vatandaşın anlayacağı dilden konuşamaması başarısızlıkta önemli bir etken olmuştur. Halkın muhafazakar yapısını söylemlerinde daha iyi kullanan sağ, zaman zaman popülist politikalarda izleyerek seçimlerden kazançlı çıkmıştır. Özellikle orta tabaka ve kırsal kesimin muhafazakar özelliğinden dinsel temaların da işlenmesiyle daha çok yararlanan partiler giderek büyümeye başlamış, istikrarlı bir lider bulamayan sol, zaman zaman parlansa da kalıcı bir başarı sağlayamamıştır.

Benzeri bir yapıyı Erzurum için de söylemek mümkündür. Türkiye geneline göre daha muhafazakar olan Erzurum halkı yüzde 80'e varan bir çoğunlukla sağ çizgide görünmüştür. 1991 seçimlerinden başlayarak merkez sağın kan kaybetmesi, Refah Partisi (daha sonra Fazilet Partisi ve Saadet Partisi) ve AKP gibi partilerin yükselişi muhafazakar yapının yansımasıdır. Ancak sağ seçmenin istikrarlı olduğunu söylemek de mümkün değildir. 1983 seçimlerinden itibaren her seçimde bir sağ parti ön plana çıkmış ancak hiçbirini durumunu koruyamamıştır. Türkiye

genelinde olduğu gibi tepki oyları Erzurum'da da kendini göstermiş, ekonomik krizler (Erzurum'da özellikle işsizlik), yolsuzluklar ve Meclis'e gönderilen milletvekillerinin bir süre sonra şehri unutup sorunlara çözüm getirememesi gibi nedenler halkın umudunu başka partilere bağlamasına yol açmıştır.

Oy oranlarındaki değişkenlik fanatik partililik kavramının da ortadan kalktığını göstermektedir. Bunun temel nedeni seçim öncesi söylemleriyle seçildikten sonraki icraatlarının örtüşmemesi, söylenenlerin lafta kalarak inandırıcılıklarını yitirmesidir. Diğer taraftan sağ partilerin tabanda çoğu zaman ortak özellikler göstermesi seçmenin kolayca bir partiden diğerine kaymasına, kendilerini daha yakın hissettikleri partiyi terk ederek ülke barajını aşabilecek partilere yönelmesine neden olmuştur.

Yüzde 10'luk seçim barajının ülke genelinde çok oy alan partiye avantaj sağlamasının etkilerini Erzurum'da da görmek mümkündür. İl çapında milletvekili çıkarabilecek kadar oy sayısına ulaşmasına, çoğu zaman geçmesine rağmen (MHP, DEHAP, DYP'nin 2002 seçimlerindeki durumu) bazı partiler ülke barajına takılmışlar ve temsilci gönderememişlerdir. "Ülke barajını aşamaz" söylemlerinin de "oyum boşa gitmesin" düşüncesiyle birleşmesi Türkiye genelinde ve Erzurum'da güçlü görünen partiye avantaj sağlamıştır.

Sonuç olarak, Erzurum'un 1999 seçimlerinde kısmen olmak üzere 1983 seçimlerinden itibaren Türkiye geneline çok yakın bir tablo sergilediğini görmekteyiz. Özellikle 1999 ve 2002 seçimlerinde tepki

oylarının benzeri partilere kaydığını, sosyo-ekonomik açıdan bunalan seçmenin siyasal iletişim ve reklamı söylemlerinde iyi kullanan Türkiye seçmeninde fazlasıyla mevcut olan duygusallıktan yararlanan partilerin kazançlı çıktığını, ülke barajının yüksekliğinin de önemli bir etken olduğunu göz önüne alırsak bu durumun normal olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- ÇEÇEN, Aml, (1984). Kültür ve Politika, Hil Yay., İstanbul
- UZTUĞ, Ferruh, (1999). Siyasal Marka, Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı, Birinci Basım, Media Cat Yay., Ankara
- 24.12.1995 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (1996). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara
- 06.11.1983 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (1984). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara
- 29.11.1987 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (1988). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara
- 20.10.1991 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (1992). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara
- 18.04.1999 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (2000). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara
- 03.11.2002 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (2003). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara
- Erzurum Geneli (2003). <http://www.belge.net>